

НА ПЕШТЕРУ ИЛИ НА ПЕШТЕРИ?

Последњих година, на интернету и у средствима јавног информисања све се више среће другачија промена назива висоравни *Пештер* – не *Пештер*, -а, него *Пештер*, -и, што значи и да је уобичајено *Пештер* м. одједаред *Пештер* ж. Назив висоравни *Пештер* јесте, нормативно, уобичајено мушког рода, али се од 2000. године наовамо норма окреће томе да нормира *Пештер* ж. зато што је то локална промена на самој висоравни *Пештер*. Норма књижевног језика, као што је добро познато, у случају двоструких промена домаћих географских назива бира да нормира локалну промену, међутим, наша језичка норма није се увек држала тог правила јер је пре знала да нормира нелокалне промене – не само ово нелокално *Пештер* м., него и нелокално *Пљевља*, -аља ср. мн. и *Билећа*, -е ж. Такође, норма је исправљала локалне облике и тамо где исправци, ни локално ни етимолошки, није било места – *Река* у *Rijeka*, *Осек* у *Osijek*, *Сврљи* у *Сврљи*, *Кикевац* у *Ћићевац* и *Мирјево* у *Миријево*. У оваквим случајевима старог огрешења језичке норме о локалну промену или облик, где су се на тај начин нелокална промена или погрешно исправљени облик више-мање уврежили, предложемо системско решење – да норма врати локалну промену и локални облик системски, оформљавајући или не дублете са локалном променом, односно дублете са локалним обликом, при чему ће се препоручивати локална промена, односно инсистирати на локалном облику. Мислимо да исто тако ваља системски поступати и са свим осталим сличним случајевима, али једнако и са случајевима где нормирање локалне промене није дало (значајнијег) резултата, као код *Велџ*, -и ж., односно *Кџор-Варош*, -а м.

Кључне речи: *Пештер*, -и/-а ж./м., српски језик, нормирање локалне промене, исправљање локалног облика, нормирање нелокалне промене и погрешно исправљање локалног облика, системско правописно решење.

Последњих година, на интернету и у средствима јавног информисања све се више среће другачија промена назива висоравни *Пештер* – не *Пештер*, -а, него *Пештер*, -и, што значи и да је уобичајено *Пештер* м. одједаред *Пештер* ж.

* sapphousatthis@gmail.com

** samo_jedna_majka@hotmail.com

Назив висоравни *Пешићер* јесте, нормативно, уобичајено мушког рода, пошто у Вуковом *Рјечнику* стоји *Пешићер м.* (Вук РЈ 1898: 515), исто тако и у *Рјечнику* ЈАЗУ *Ређстер м.* (Рј. ЈАЗУ IX 1927: 806, 807), односно у *Етимологијском рјечнику* Петра Скока *Ређстер м.* (Скок 1972 II: 629). Једнако је и у стручним радовима, нпр. у раду Милисаву Лутовца *Варош Рожаје* или у *Географској енциклопедији насеља Србије*, где се каже: *превој са Пешићером, из Пешићера, средишње Пешићера* (ЛУТОВАЦ 1972: 96, 105; СТАМЕНКОВИЋ и сар. 2002 IV: 38).

Међутим, у *Образном речнику српскога језика* Мирослава Николића стоји *Пешићер ж.* (Николић 2000: 1394), а у XX тому *Речника* САНУ биће, по речима Раде Стијовић, једног од аутора, такође *Пешићер ж.*,¹ што значи да се норма окреће томе да нормира *Пешићер ж.*

Зашто *Пешићер ж.*? – Зато што је на самој висоравни *Пешићер* локална промена управо таква, женског рода с генитивом на *-и*,² уз то на Пештери постоји и истоимени пашњак *Пешићер ж.*, а и висораван *Пешићер* географски се дели на *Горњу Пешићер* и *Доњу Пешићер* (ТК50 579-СЈЕНЦА 1984; Рј. ЈАЗУ IX 1927: 806).

А норма књижевног језика, као што је добро познато, у случају двоструких промена домаћих географских назива бира да нормира локалну промену, о чему сведоче и *Речник* САНУ и претходни *Правовис*, наводећи као правилне локалне промене – на пример – *Вѣлѣж, Вѣлѣжи* и *Кѣшор-Вѣрош, Кѣшор-Вѣроша* уместо уобичајенијих облика *Вѣлѣж, Вѣлѣжа* и *Кѣшор-Вѣрош, Кѣшор-Вѣроши* (РСАНУ II 1962: 483, X 1978: 334; АЛЕКСИЋ, ХРАСТЕ, ВУКОВИЋ 1960: 219, 387; ВУЈИЋИЋ 1996: 114; уп. и ШИПКА 2010: 131, 489).

Дуго важеће смернице језичке норме не треба изнебуха мењати, у томе ћемо се сложити, премда нормирање само облика *Пешићер ж.*, односно облика *Горња* и *Доња Пешићер ж.* води извесној дискрепанцији. Наиме, у близини Ниша постоји пећина *Крављанска пешићер ж.* (ТК50 582-Ниш 1984), а у Васојевићком крају у Црној Гори постоји брдо *Пешићер м.* (Рј. ЈАЗУ IX 1927: 807), као и у близини Сврљига пећине *Велики пешићер м.* и *Пошшички пешићер м.* (ТК50 582-Ниш 1984), у ком се крају употребљава и дан-данас реч *пешићер м.* у значењу „пећина” (БОГДАНОВИЋ 1990²: 73).

¹ Рада Стијовић, писмено: „Именица *Пешићер*... у Речнику САНУ биће оквалификована као именица женског рода... Не поминје [је naredni том Rečnika RSANU kao imenicu m.] Redatorska odluka M[ilice] Radović-Tešić.”

² Рада Стијовић, писмено: „... проф. Радојица Јовићевић... пореклом са Пештери [што је и] облик за који се [он] искључиво и категорички залаже.”

Све ово такође би значило да се језичка норма одавно огрешила о локалну промену *Пешићер*, -и ж., те да сад, нормирајући је каква јесте, враћа стари дуг, што и системски и идејно – подржавамо. Међутим, је ли се наша језичка норма увек држала правила нормирања локалне промене у случају двоструких промена домаћих географских назива? – Ипак не, јер је језичка норма нормирала *Пљевља*, -аља ср. мн. насупрот локалном *Пљевље*, -а ср. (Шаулић 1961–62: 399, 400), односно *Билећа*, -е ж. насупрот локалном *Билеће*, -а ср. (Вујић 1996: 114; РСАНУ I 1959: 550; Алексић, Храсте, Вуковић 1960: 201), чему можемо додати и да је норма исправљала и тамо где исправци ни локално, ни етимолошки, није било места, нпр. хрватскочкавско ек. *Река* исправила је у хрватско српско ијек. *Rijeka*, српски ек. *Осек* исправила је у хрватско српско ијек. *Osijek* (Вујић 1996: 112 [погр. *Rika, Osik*]; Ресо 1980: 55, 56, 95, 163; уп. РСАНУ XVIII 2010: 306), *Сврлић* (старије **Сфрлић* < *Сфљлић*) (Информатор 1; Лома 1993: 230) исправила је у *Сврљић*, *Кикевац* (старије *Кикевче*)³ (Информатор 2; Стаменковић и сар. 2002 IV: 200, 201) исправила је у *Бићевац*, а *Мирјево* (старије *Мирјева*)⁴ (Информатор 3; Стојаковић 1987: 187) исправила је у *Миријево*.

Због свега изнесеног, у оваквим случајевима старог огрешења језичке норме о локалну промену или облик, где су се на тај начин нелокална промена или погрешно исправљени облик више-мање уврежили, можемо предложити следеће:

- Да норма врати локалну промену и локални облик системски, дакле – *Пешићер*, -и ж., *Пљевље*, -а ср., *Билеће*, -а ср., односно *Река*, *Осек*, *Сврлић*, *Кикевац* и *Мирјево*.

- Да норма оформи дублете са локалном променом, при чему ће се препоручивати локална промена, односно врати локални облик системски, дакле – *Пешићер*, -и ж. и *Пешћер*, -а м., боље *Пешићер*, -и ж., *Пљевље*, -а ср. и *Пљевља*, -аља ср. мн., боље *Пљевље*, -а ср., *Билеће*, -а ср. и *Билећа*, -е ж., боље *Билеће*, -а ср., односно *Река*, *Осек*, *Сврлић*, *Кикевац* и *Мирјево*.

- Да норма оформи дублете са локалном променом, односно дублете са локалним обликом, при чему ће се препоручивати локална промена, односно инсистирати на локалном облику, дакле – *Пешићер*, -и ж. и *Пешћер*, -а м., боље *Пешићер*, -и ж., *Пљевље*, -а ср. и *Пљевља*, -аља ср. мн., боље *Пљевље*, -а ср., *Билеће*, -а ср. и *Билећа*, -е ж., боље *Билеће*, -а ср., односно *Река* и *Ријека*, правилније *Река*, *Осек* и *Осијек*, правилније *Осек*,

³ Упор. стсрп. *Галибабинче* > *Галибабинац* (Богдановић 1990¹: 33).

⁴ Упор. стсрп. *Хићшова* > срп. *Тешово* због замене првобитног денотата *вас* са *место* или *село* (Лома 2013: 274).

Сврлӣ и *Сврљӣ*, правилније *Сврлӣ*, *Кикевац* и *Ћићевац*, правилније *Кикевац*, *Мирјево* и *Миријево*, правилније *Мирјево*.

На један од ова три начина ваља системски поступати и са свим осталим сличним случајевима, али једнако и са случајевима где нормирање локалне промене није дало (значајнијег) резултата, као код горепоменутих *Вѣлѣж*, *Вѣлѣжи* ж. према *Вѣлеж*, *Вѣлежа* м., односно *Кòшор-Вàрош*, *Кòшор-Вàроша* м. према *Кòшор-Вàрош*, *Кòшор-Вàроши* ж. (Шипка 2010: 131, 489).

За крај, реч-две о постанку речи *ѡешѡер*, *-и* ж., односно *ѡешѡер*, *-а* м. „пећина”. Испрва је гласила *ѡешѡера*, *-е* ж. (Miklosich 1886: 235). Затим је, преласком у други деклинациони тип, почела да гласи *ѡешѡер*, *-и* ж., па потом, природним развојем, *ѡешѡер*, *-и* м., за шта треба упоредити *бол*, *-и* ж. које је природним развојем прешло у *бол*, *-а* м. Све ово потврђује и горепоменути назив висоравни *Пешѡер*, *-а* м., који локално – и заправо старије – гласи *Пешѡер*, *-и* ж., док изворно гласи *Пешѡера*, *-е* ж., како нам то разоткрива *Рјечник ЈАЗУ*, поткрепљујући ту тврдњу стихом из народне песме објављене 1837, *до Рожаја и Пешѡере равне* (Rj. JAZU IX 1927: 807), а исто то тврди и Скок у свом *Еѡимолоѡијском рјечнику* (Скок 1972 II: 629).

ИЗВОРИ

ИНФОРМАТОР 1: Војислав Филиповић (рођ. 1977. Београд, пор. из Сврљига).

ИНФОРМАТОР 2: Градимир Вељковић (рођ. 1976. Ћићевац).

ИНФОРМАТОР 3: аутор (рођ. 1976. Београд, растао: Стара и Нова Карабурма, Ћалије).

ТОПОГРАФСКА КАРТА 1:50000 679-*Sjenica* 1984: Beograd: Vojnogeografski institut.

ТОПОГРАФСКА КАРТА 1:50000 582-*Niš* 1984: Beograd: Vojnogeografski institut.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

АЛЕКСИЋ, ХРАСТЕ, ВУКОВИЋ 1960: Алексић Радомир, Храсте Мате, Вуковић Јован *Правойис срѡскохрваѡскоѡа књижевноѡ језика*. Нови Сад, Загреб: Матица српска, Матица хрватска.

БОГДАНОВИЋ 1990¹: Недељко Богдановић. Називи сврљишких села у 15. (и 16) веку. *О ѡвору и именима*, Ниш: Просвета, 31–37.

БОГДАНОВИЋ 1990²: Недељко Богдановић. Географски називи у топонимији сврљишког краја. *О ѡвору и именима*. Ниш: Просвета, 62–74.

- ВУК РЈ 1898: Вук Стефановић-Караџић. *Српски рјечник*. Биоград (Београд): Штампарија Краљевине Србије.
- ЛОМА 2013: Александар Лома: *Топонимија Бањске хрисовуље*, Београд: САНУ.
- ЛУТОВАЦ 1972: Милисав В. Луговац. *Варош Рожаје*. „Гласник Српског географског друштва”, LII-2, Београд: Српско географско друштво, 91–112.
- НИКОЛИЋ 2000: Мирослав Николић. *Обратни речник српскога језика*. Нови Сад – Београд: Матица српска, Институт за српски језик САНУ, Палчић.
- РСАНУ I– 1959–: *Речник српскохрватској књижевној и народној језика I–*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- СТАМЕНКОВИЋ И ДР. 2001–2002: Стаменковић и др. *Географска енциклопедија насеља Србије I–IV*, Београд: Географски факултет Универзитета у Београду, Агена, Стручна књига.
- ШАУЛИЋ 1961–1962: Аница Шаулић. Поглед на историјски развој назива Плевље и Пљевље (Плевља и Пљевља). *Јужнословенски филолоџ*, XXV, Београд: Институт за српски језик САНУ, 399–403.
- ШИПКА 2010: Милан Шипка. *Правовисни речник српској језика*, Нови Сад: Прометеј.

- ЛОМА 1993: Aleksandar Loma. *Neue Substratnamen aus Dacia mediterranea*, „Linguistique Balcanique”, XXXVI-3, Sofia: BAN, 219–240.
- МИКЛОСИЧ 1886: Franz Miklosich. *Etymologisches Wörterbuch der Slavischen Sprachen*, Wien: W. Braumüller.
- РЕСО 1980: Asim Peco. *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*, Београд: Научна књига.
- РЈ. ЈАЗУ 1880–1976: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–XXIII*, Zagreb: JAZU (HAZU).
- СКОК 1971–1973: Petar Skok. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–III*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- СТОЈАКОВИЋ 1987: Momčilo Stojaković. *Braničevski tefter*, Београд: Историјски институт САНУ.
- ВУЈИЋИЋ 1996: Dragomir Vujičić. *O nekim aspektima standardizacije geografskih naziva*, Vujičić Dragomir, „Iz onomastike, leksikologije i dijalektologije”, Podgorica: Unireks, 107–115.

Žarko B. Veljković and Nina Sanader

Do we say *na Pešteru* or *na Pešteri*?

Summary

In the last couple of years, on the internet and in the mass media, one can encounter, more and more, a different declension of the name of the Serbian mountain plain of *Pešter* – not *Pešter*, *-a*, but *Pešter*, *-i*, which means that usual *Pešter* m. is suddenly *Pešter* f. The name of the Serbian mountain plain *Pešter* usually, in the standard language, is masculine, but since the year 2000, the Serbian language standardisation tends to norm it as *Pešter* f., because it is the declension used locally on the very mountain plain of *Pešter*. The Serbian literary standard, as it is widely known, chooses to norm the local declension in cases of dual declensions of the domestic geographical names. Nevertheless, our linguistic standardisation has not followed the rule always, and there were cases where the non-local declensions were standardised – not only the non-local *Pešter* m. but also the non-local *Pljevlja*, *-alja* n. pl. and *Bileća*, *-e* f. In the same manner, the standardisation corrected the local declension even when there were no reasons for doing so, neither locally nor etymologically – *Reka* to *Rijeka*, *Osek* to *Osijek*, *Svrljig* to *Svrljig*, *Kikevac* to *Ćićevac* and *Mirjevo* to *Mirijevo*. In these cases of the old offence of the linguistic norm against the local declension or form, in which the non-local change or incorrectly changed form have been embraced in practice, we suggest a systematic solution - the norm should systematically return the use of the local declension and the local form, thus introducing (or not introducing) doublets which contain the local form, with a recommendation that the local declension should be used, i.e. one should insist on the use of the local form. We believe that the same system should be established with all the other similar cases as well as in the case in which the standardisation of the local declension has not led to some (more prominent) results as in the case of *Velež*, *-i* f. or *Kotor-Varoš*, *-a* m.

Key words: *Pešter*, *-i/-a* f./m., Serbian language, local declension standardisation, local form correction, non-local declension standardisation and erroneous correction of the local form, systematic orthographic solution.